

ĀRKĀRTĒJĀ SITUĀCIJA LATVIJĀ – REGULĒJUMS UN KONSTITUCIONĀLAIS PAMATS

STATE OF EMERGENCY IN LATVIA – REGULATION AND CONSTITUTIONAL GROUNDS

Tomass Hodosevičs

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes bakalaura studiju programmas
“Tiesību zinātne” pilna laika klātienes 3. kursa students

Summary

Unlike many other countries in the EU, only a special legal regime regarding threats of a military nature (state of exception) has been directly established in Latvia at the constitutional level. However, the institute of the state of emergency provided for in the special law was widely used during the Covid-19 pandemic. Both regimes are extremely similar in content and differ mostly in their basis of application. Therefore, the issue of the compliance of state of emergency with the Constitution of Latvia (*Satversme*) becomes topical. With regard to avoiding an unreasonable conclusion that the *Satversme* precludes the state of emergency, the author provides analysis of development of Latvian regulation and highlights the historical aspects in context of specifics of interpretation of the *Satversme*.

Atslēgvārdi: izņēmuma stāvoklis un ārkārtējā situācija, īpašs tiesiskais režīms, likumdošana, konstitūcijas dinamiska iztulkošana

Keywords: state of exception and state of emergency, special legal regime, legislation, dynamic statutory interpretation

Ievads

Ārkārtējā situācija ir tiesību institūts, kas tika plaši pielietots Latvijā Covid-19 pandēmijas laikā (2020.–2022. gads), kā arī nav izslēgta tā piemērošana turpmāk. Kā īpašs tiesisks režīms ārkārtējā situācija ir kļuvusi īpaši aktuāla ārkārtējos apstākļos, kas saistās ar pandēmijas izplatību un nepieciešamību iedarbināt efektīvus juridiskos mehānismus tās pārvaldīšanai, uzliekot papildu pienākumus, kā arī ierobežojot personu tiesības un pienākumus. Minētie ierobežojumi izraisa neapmierinātību, kas rezultējas juridiskos strīdos. Pētījumi par īpašiem tiesiskiem režīmiem, to saturu un juridisko dabu ir vēl jo vairāk vajadzīgi, lai vairotu izpratni par attiecīgā režīma specifiku un ierobežojumu nepieciešamību.

Pētījuma mērķis ir izzināt ārkārtējās situācijas institūta veidošanos Latvijā un tā vēsturisko attīstību, vispārīgi apskatīt tā saturu un nepieciešamību, kā arī konstatēt,

vai pašlaik ārkārtējās situācijas institūtam pastāv konstitucionālais pamats, proti, vai attiecīgā režīma pastāvēšanas iespējamība izriet no Satversmes. Autors pētījumā izmanto vēsturisko un salīdzinošo pētniecisko metodi, lai cita starpā atbildētu uz jautājumu – vai nepieciešams grozīt Satversmes 62. pantu, *expressis verbis* paredzēt tajā ārkārtējās situācijas jēdzienu. Tika analizēta tiesību literatūra (tostarp starpkaru perioda), normatīvie tiesību akti un zinātnieku viedokļi, apskatīta īpašu tiesisko režīmu vēsturiskā attīstība, salīdzināts izņēmuma stāvokļa un ārkārtējās situācijas režīms, kā arī vilktas paralēles ar citām ES dalībvalstīm. Autors argumentēti izklāsta savu viedokli un pētījumā nonāk pie atbildes uz uzdoto jautājumu.

1. Izņēmuma stāvokļa jēdziens Satversmē

Izņēmuma stāvokļa jēdzienam ir būtiska nozīme ārkārtējās situācijas jēdziena tapšanā Latvijas tiesiskajā sistēmā. Ņemot vērā, ka abi minētie pēc savas būtības un formas ir radnieciski īpaši tiesiskie režīmi, tie ir apskatāmi kopā. Latvijas neatkarības pirmajā periodā ārkārtējās situācijas jēdziens nebija pazīstams. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas tas sākotnēji tika aptverts ar izņēmuma stāvokļa jēdzienu, taču vēlāk izdalīts kā atsevišķs tiesiskais režīms, kas pēc izpaušmēm ir “atzīstams par izņēmuma stāvokļa juridisko spoguļattēlu”.¹

Izņēmuma stāvoklis kā īpašs tiesisks režīms ir paredzēts Satversmes² 62. pantā, kurš nosaka Ministru kabineta tiesības izsludināt izņēmuma stāvokli. 1926. gadā Hermanis Apsītis, skaidrojot izņēmuma stāvokļa būtību, norādīja uz “izņēmuma likumiem” kā instrumentu, lai valsts varētu realizēt “nepieciešamo aizstāvēšanos” (analoģija ar krimināltiesībām)³. Savukārt Kārlis Dišlers skaidroja, ka izņēmuma stāvoklis ir domāts ārkārtējiem apstākļiem – galvenokārt kara un revolūcijas laikam.⁴ Saskaņā ar Satversmes 62. panta tekstu ir tikai divi tā iedarbināšanas pamati: 1) ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks vai 2) ja valstī vai tās daļā ir izcēlies vai draud izcelties iekšējs nemiers. Kā izņēmuma stāvokļa galveno mērķi H. Apsītis izvirza tiesiskuma nodrošināšanu ārkārtējos apstākļos – “[a]rī ārkārtējos apstākļos “likums neklusē”, bet vienu likumu vietā stājas citi, pie kam šai pārmaiņai jānotiek ar tiesisku aktu”.⁵ Tādējādi tiek noraidīta principa “kara laikā tiesības klusē” (latīņu val. – *inter arma silent leges*) piemērojamība demokrātiskā un tiesiskā Latvijas Republikā neatkarīgi no apstākļu ārkārtēja rakstura, jo saskaņā ar Satversmi ārkārtējos laikos tiesību balsij var mainīties tonalitāte, taču pat lielgabalu akompanementā tai jāpaliek dzirdamai. Tādējādi personu brīvība tiek upurēta visas valsts pastāvēšanas labā.⁶ Tiesisko stabilitāti kā vienu no trim tiesību pamatvērtībām izcēla arī G. Radbruhs.⁷

¹ Balodis R. Ārkārtējās situācijas normatīvais regulējums: vēsture un nākotnes izaicinājumi. Jurista Vārds, 09.02.2021., Nr. 6, 6.–10. lpp.

² Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.2022.

³ Apsītis H. Izņēmuma stāvoklis valstī. Militaru rakstu krājums. 1926, Nr. 2, 194. lpp.

⁴ Dišlers K. Administratīvās tiesības. Rīga: [b. i.]. 1933, 117. lpp.

⁵ Apsītis H. 1926, 191. lpp.

⁶ Mucenieks P. Izņēmuma stāvoklis. Grām.: Latviešu konversācijas vārdnīca. 7. sēj.: I – Jelgava. Rīga: A. Gulbja apgādībā, 1931–1932, 13400. sleja.

⁷ Radbruch G. Fünf Minuten Rechtsphilosophie. 1945. Pieejams: <https://www.humanistische-union.de/ueber-uns/geschichte/gustav-radbruch-fuenf-minuten-rechtsphilosophie/> [aplūkots 27.03.2022.].

Šā Satversmes panta redakcija ir saistāma ar Satversmes tapšanas laikmeta aktualitātēm. Panta tapšanu ietekmēja nesen beidzies Pirmais pasaules karš un Latvijas brīvības cīņas (arī Bermontiāde),⁸ kas uzturēja sabiedrības uztraukumu par bruņotā konflikta (ārējā ienaidnieka) radītiem draudiem. Tāpat tika diskutēts, vai šis regulējums ir vērsti pret strādnieku streiku kustību (iekšējie nemieri).⁹ Diskusijas neizvirzījās tālāk par Arveda Berga ierosinājumu paplašināt panta tvērumu tādējādi, lai aptvertu arī citus faktorus, kas var ietekmēt pilsoņu drošību, kā piemēru minot bandītismu.¹⁰ Kaut arī, uzskata autors, A. Berga domu gājiens (aizsargāt pilsoņus) šajā gadījumā nebūtu aprobežojams tikai ar vardarbīgiem draudiem un varētu loģiski izaugt līdz ārkārtējās situācijas paredzēšanai, tas nenotika, un pants tika pieņemts pašreizējā redakcijā. Profesors Ringolds Balodis arī norāda, ka Arveda Berga piedāvājuma akceptēšana, domājams, nodrošinātu izņēmuma stāvokļa režīma piemērošanas iespējamību arī pandēmijas un katastrofu gadījumā.¹¹

2. Ārkārtējās situācijas jēdziens un vēsture

Mūsdienu izpratnē, kas ir nostiprināta likuma “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli”¹² 4. pantā, ārkārtējā situācija ir īpašais tiesiskais režīms, kura laikā Ministru kabinetam ir tiesības ierobežot personu tiesības un brīvības, kā arī uzlikt tām papildu pienākumus katastrofas vai tās draudu apdraudējuma gadījumā. Kā aizsargājamā vērtība tiek izcelta cilvēku veselība un dzīvība.

Latvijas tiesību sistēmā ārkārtējās situācijas režīms pazīstams kopš 1992. gada, kad ārkārtējās situācijas režīma būtība tika ietverta likuma “Par izņēmuma stāvokli”¹³ 2. panta 3. punktā (likuma sākotnējā redakcija), faktiski īstenojot A. Berga ierosinājumu paplašināt izņēmuma stāvokļa tvērumu. Šajā normā tika noteikts, ka stihisku nelaimju, lielu avāriju vai katastrofu, epidēmiju un epizootiju gadījumos var izsludināt izņēmuma stāvokli.

Tomēr jau 1994. gadā minētais tika svītrots no likuma “Par izņēmuma stāvokli”.¹⁴ Domājams, grozījumu pamatā bija Satversmes 62. panta saturs, ko sākotnēji iecerējuši Satversmes tēvi. R. Balodis šajā sakarā sniedza vērtējumu, ka likuma sākotnēja redakcija acīmredzami nebija labas likumdošanas paraugs.¹⁵ Ar šiem grozījumiem faktiski izveidojās situācija, kad ārkārtējās situācijas jēdziens nav nedz iekļauts izņēmuma stāvokļa tvērumā, nedz definēts kā atsevišķs īpašais režīms un tā pastāvēšanas pamats nav pienācīgi nostiprināts normatīvajos aktos.

⁸ Vispārējās debātes par Satversmes I daļu. IV sesijas 19. sēdes 1921. gada 8. novembra stenogramma. Latvijas Satversmes sapulces stenogrammu izvilkums 1920–1922. Latvijas Republikas Satversmes projekta apspriešana un apstiprināšana. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 420. lpp. Pieejams: http://flriga.lu.lv/tzpi/materiali/Satversmes_sapulces_stenogrammas.pdf [aplūkots 08.03.2022.].

⁹ Turpat, 411.–413. lpp.

¹⁰ Turpat, 415. lpp.

¹¹ Balodis R. 09.02.2021.

¹² Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli: LV likums. Pieņemts 07.03.2013. [05.03.2022. red.].

¹³ Par izņēmuma stāvokli: LV likums. Pieņemts: 02.12.1992. [Red. spēkā līdz 29.01.1994.]

¹⁴ Grozījumi likumā “Par Latvijas Republikas civilo aizsardzību” un likumā “Par izņēmuma stāvokli”: LV likums. Pieņemts 13.01.1994.

¹⁵ Balodis R. 09.02.2021.

Ārkārtējās situācijas režīma izsludināšanas regulējuma trūkums bija vērojams no 1994. līdz 2001. gadam, kad stājās spēkā Nacionālās drošības likums¹⁶, kura 22. panta trešā daļa no likuma pieņemšanas līdz 2013. gadam noteica, ka ārkārtējo situāciju izsludina dabas katastrofu, avāriju, epidēmiju, epizootiju, epifitotiju, sabiedrisko nekārtību, terorisma un bruņota konflikta gadījumos, ja būtiski apdraudēta sabiedrības, vides vai saimnieciskās darbības drošība.¹⁷ Laikposmā no Latvijas neatkarības atjaunošanas līdz 2001. gadam ārkārtējās situācijas jēdziens kā atsevišķs institūts vispār nebija paredzēts, un ar Nacionālās drošības likuma tādā tika vispārīgi noteikts. Tomēr aizvien nebija skaidrības, kā tam tieši jāizpaužas un kādās robežās Ministru kabinets ir tiesīgs ierobežot personu tiesības un brīvības. Šis nenoteiktības periods turpinājās līdz nākamajai īpašo režīmu reformai (2010.–2013. gads).

2010. gadā Ministru kabinets apstiprināja Konceptiju par nepieciešamajiem tiesību aktu grozījumiem valsts aizsardzības vadības jomā ārkārtējās situācijas un izņēmuma stāvokļa laikā, ar kuru tika ierosināts izstrādāt īpašu likumprojektu par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli, tajā atrunājot šādus jautājumus:

- 1) apdraudējumu veidi, kuru gadījumā izsludināms viens vai otrs īpašais režīms;
- 2) precīza abu režīmu izsludināšanas kārtība un juridiskā forma;
- 3) Ministru kabineta, valsts un pašvaldību institūciju kompetences sadalījums.¹⁸

2011. gadā tika veikts mēģinājums apjomīgu Satversmes grozījumu projekta ietvaros paplašināt izņēmuma stāvokļa jēdzienu Satversmē, papildinot to ar trešo izsludināšanas pamatu – “vai citāds tikpat smags apdraudējums”.¹⁹ Ja attiecīgie grozījumi tiktu apstiprināti, reformai nebūtu nekādas jēgas. Taču grozījumi neguva atbalstu, un panta tvērums nav ticis paplašināts. Uzvarēja koncepcijas pieeja izdalīt ārkārtējo situāciju kā atsevišķu tiesisku režīmu.

Likums “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli” tika pieņemts 2013. gada 7. martā un stājās spēkā tā pašā gada 10. aprīlī. Reizē ar šā likuma spēkā stāšanos Nacionālās drošības likuma norma par ārkārtējo situāciju beidza pastāvēt. Jānorāda, ka jaunais regulējums sasniedza iepriekš uzskaitītos koncepcijas mērķus. Nosakot apdraudējuma veidus, izņēmuma stāvokļa tvērums tika atstāts nemainīgs (identisks Satversmes 62. pantam), savukārt ārkārtējās situācijas izsludināšanai atbilstošu apdraudējumu loks tika noteikts tādā redakcijā, kas joprojām ir spēkā.

Likuma “Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli” II (ārkārtējā situācija) un III (izņēmuma stāvoklis) nodaļa savā starpā ir teju identiski strukturētas. To saturs arī būtiski neatšķiras. Šajā sakarā R. Balodis norāda, ka ārkārtējās situācijas regulējums ir izņēmuma stāvokļa regulējuma juridiskais spoguļattēls.²⁰ Autors piekrīt, ka 1992. gada regulējums nebija veiksmīgs tāpēc, ka tas formāli paplašināja Satversmē noteikto jēdzienu, tomēr arī pēc šā “misēkļa”²¹ novēršanas praktiskās pielietojanas

¹⁶ Nacionālās drošības likums: LV likums. Pieņemts 14.12.2000.

¹⁷ Grozījumi Nacionālās drošības likumā: LV likums. Pieņemts 07.03.2013.

¹⁸ Ministru kabineta rīkojums Nr. 161 “Par Konceptiju par nepieciešamajiem tiesību aktu grozījumiem valsts aizsardzības vadības jomā ārkārtējās situācijas un izņēmuma stāvokļa laikā”: MK rīkojums. Pieņemts 22.03.2010.

¹⁹ Likumprojekts Nr. 297/Lp10 “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/ADFC6C687AF5BE5DC225786500358F4E?OpenDocument#a> [aplūkots 09.03.2022.].

²⁰ Balodis R. 09.02.2021.

²¹ Turpat.

ziņā nekas nav mainījies. Ar vairākām reformām tika panākta izņēmuma stāvokļa “klonēšana” ārpus paša izņēmuma stāvokļa jēdziena tvēruma, papildinot Latvijas tiesību sistēmu ar jaunu autonomu institūtu.²²

3. Konstitucionālais pamats

Neraugoties uz to, ka Satversmes 62. pantā “izņēmuma stāvokļa izsludināšanas nosacījumi formulēti vispārīgi kā nenoteikti tiesību jēdzieni”,²³ to apdraudējumu veidu lokā, kurus attiecīgā norma aptver, epidēmijas un katastrofas neietilpst. Latvijas īpašu tiesisku režīmu attīstības vēsturē tika izvēlēts ceļš, kas reizē saglabā Satversmes tēvu ieliktos pamatu un tajā pašā laikā nodrošina nepieciešamo regulējumu.

Eiropas Parlamenta Izpētes dienesta (EPRS) 2020. gada pētījumā ir apkopoti un klasificēti ES dalībvalstīs pastāvošie ārkārtējās situācijas režīma regulējumi. EPRS pētījumā valstis pēc ārkārtējo režīmu pazīmes iedalītas šādi: 1) ārkārtējie režīmi nav paredzēti konstitūcijā (Beļģija un Austrija); 2) ārkārtējie režīmi ir paredzēti konstitūcijā, bet neaptver epidēmijas (Latvija, Francija, Itālija, Zviedrija u. c.); 3) ārkārtējie režīmi ir paredzēti konstitūcijā un aptver epidēmijas (Vācija, Polija, Igaunija, Lietuva, Somija, Spānija u. c.).²⁴ Latvija EPRS pētījumā iekļauta starp valstīm, kuras īpašu režīmu epidēmijas gadījumiem paredzējušas parastās likumdošanas kārtībā (angļu val. – *through ordinary legislation*).²⁵

Tomēr, ja ārkārtējās situācijas režīms ir paredzēts vienīgi parastās likumdošanas kārtībā, būtu nepieciešams vērtēt, vai tā pastāvēšana Latvijas tiesiskajā sistēmā nenonāk pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību aktiem (Satversmi). Šajā sakarā būtu nepieciešams vērtēt šā īpašā režīma saderību ar konstitūcijā paredzēto valsts iekārtu. Kā norādīts Satversmes 62. panta komentārā, īpašu tiesisku režīmu raksturo tas, ka notiek valsts varas koncentrācija un tās atbrīvošanās no normālos apstākļos noteiktās valsts varas dalīšanas.²⁶ Savukārt valsts varas dalīšana ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā.²⁷ Tādējādi režīma, kas ir atzīstams par “izņēmuma stāvokli no normālās situācijas”,²⁸ kurš turklāt izjauc Satversmē iestrādāto valsts varas atzaru savstarpējās kontroles sistēmu, pastāvēšanai jārod konstitucionālais pamats (tā pastāvēšanas attaisnojums).

“Lai konstitūcija būtu efektīva, tai jābūt spējīgai mainīties laikam līdzī. [...] Konstitūcija nav statisks, bet ir dinamisks dokuments, kas lasāms mainīgā laika

²² Ar autonomu institūtu šajā kontekstā autors saprot ārkārtējās situācijas institūtu – patstāvīgu tiesību institūtu, kurš ir nodalīts no izņēmuma stāvokļa institūta un pastāv tam līdzās.

²³ Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2017, 615. lpp.

²⁴ European Parliamentary Research Service. State of emergency in response to the coronavirus crisis. Normative response and parliamentary oversight in EU member States during the first Wwave of the pandemic. 2020, pp. 17–20. Pieejams: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU\(2020\)659385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU(2020)659385_EN.pdf) [aplūkots 09.03.2022.].

²⁵ Turpat, 28. lpp.

²⁶ Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. 2017, 617. lpp.

²⁷ Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 193.–194. lpp.

²⁸ Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. 2017, 616. lpp.

kontekstā.²⁹ Proti, vērtējot regulējumu, jāpatur prātā tie apstākļi, kas ir pastāvējuši un ietekmējuši tā pieņemšanu attiecīgajā laikā. Šā regulējuma jēgpilna piemērošana citos laikos ir iespējama, tikai ņemot vērā apstākļu izmaiņu, kas neizbēgami ietekmē arī tiesību normas interpretāciju. Veca regulējuma pielāgošanai ir noteiktas robežas, proti, jāsauglabā regulējuma sākotnējā doma jeb mērķis, taču saturs ir pielāgojams laikmeta realitātei.

Konstitūcijas dinamiskā iztulkošana pēc savas būtības nozīmē plašu iztulkošanas metožu izmantošanu.³⁰ Tātad jāņem vērā, ka Satversmes izstrādes laikā tās normu redakciju ietekmēja tā brīža politiskā situācija. Tās ietekmē, balstoties Veimāras republikas konstitūcijas sniegtajā paraugā, tapa Satversmes 62. pants.³¹ R. Balodis pamatoti norāda, ka minētajā laikā apdraudējumi, kas saistās ar dabas parādībām un epidēmijām, neraisīja cilvēkos raizes (salīdzinot ar karu).³² Taču globalizācijas un militāro alianšu attīstības dēļ kara draudi Latvijā ir būtiski sarukuši.³³ Tādējādi mainījusies (visdrīzāk, paplašinājusies) sabiedrības izpratne par ticamākiem apdraudējuma veidiem.

Turklāt H. Apsītis, norādot, ka “ir tādi brīži valsts dzīvē, kad normālie likumi, kuŗi regulē attiecības pilsoņu starpā vai noteic sabiedrības drošību un valsts neaizskaŗamību, izrādās par nepietiekošiem, lai valsts dzīve ritētu mierīgā gaitā”,³⁴ pēc autora domām, precīzi iezīmēja normas sākotnējo mērķi, kas aptver arī drošību plašākajā nozīmē, proti, ne tikai valsts, bet arī sabiedrības drošību. Savukārt A. Berga ierosinājuma neatbalstīšanas iemesls ir bijis vienīgi tā laika atšķirīgais diskurss, nevis viņa ierosinājuma nesaderība ar normas mērķi.

Nonākt pie secinājuma, ka izņēmuma stāvoklis, kāds tas ir noteikts Satversmes 62. pantā, ir vienīgais īpašs tiesiskais režīms, ko pieļauj Satversme, varētu, pielietojot gramatisko iztulkošanas metodi, taču lakoniska 20. gadsimta Satversme jātulko atbilstoši laikmeta garam, nevis burtiski. Turklāt saskaņā ar Konstitūcijas pilnīguma koncepciju tā ir uzskatāma par vienotu un pilnīgu noregulējumu, kurā nav robu vai iekšēju pretrunu.³⁵ Autora ieskatā Satversmes pilnīguma koncepcijai arī ir stabilizējošā funkcija – aizsargāt Satversmi no iejaukšanās tās tekstā (grozīšanas) gadījumos, kad pie tiesiska un pamatota rezultāta ir iespējams nonākt iztulkošanas ceļā, pielietojot atzītas Satversmes iztulkošanas metodes.

Autors secina, ka Satversmes 62. pantā jau tagad ir saskatāms netiešs pamats ārkārtējās situācijas režīma pastāvēšanai. Tas nepavisam nenozīmē, ka ārkārtējā situācija ietilpst izņēmuma stāvokļa jēdziena tvērumā, bet gan to, ka Latvijas tiesību sistēma pašreiz akceptē izņēmuma tiesisko režīmu pastāvēšanu. Satversmes grozījumi, uzskata autors, nav nepieciešami, lai arī turpmāk izsludinātu ārkārtējās situācijas, ja pastāv leģitīms iemesls – apdraudējums.

²⁹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2021, 50. lpp.

³⁰ Turpat, 51. lpp. Sk. arī: Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās – jus commune europaeum un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. Likums un Tiesības, 2000, Nr. 9 (13), 266. lpp.

³¹ Die Verfassung des Deutschen Reiches. Artikel 48. Pieejams: <http://www.verfassungen.de/de19-33/gesetz/index.htm> [aplūkots 09.03.2022.].

³² Balodis R. 09.02.2021.

³³ Sk., piemēram: The North Atlantic Treaty. Article 5. Pieņemts 04.04.1949. Pieejams: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm [aplūkots 09.03.2022.].

³⁴ Apsīts H. 1926, 191. lpp.

³⁵ Pleps J., Pastars E., Plakane I. 2021, 53. lpp.

Kopsavilkums

1. Izņēmuma stāvoklis un ārkārtējā situācija ir īpaši tiesiski režīmi, tas ir, izņēmumi no normāla stāvokļa. Ieviešot īpašu tiesisku režīmu, rezultātā uz laiku tiek mainīta valsts varas institūciju kompetence un pilnvaru apjoms. Tās ir tiesīgas ārpus savas normālās kompetences ierobežot privātpersonu tiesības un uzlikt tām pienākumus apdraudējumu novēršanas labad. Izņēmuma stāvokļa jēdzienam Latvijas tiesību sistēmā vēsturisku iemeslu dēļ ir piešķirts šaurs tvērums. Ārkārtējās situācijas jēdziens ir paredzēts kā autonomas institūts. Abu minēto režīmu galvenā atšķirība ir tā pasludināšanas pamats.
2. Izņēmuma stāvoklis ir tieši atrunāts Satversmē, bet ārkārtējā situācija – nav. Gan izņēmuma stāvokļa, gan ārkārtējās situācijas pasludināšanu un saturu regulē normatīvs akts, ko likumdevējs pieņēmis parastās likumdošanas procesā. Tā kā abi šie īpašie režīmi kolidē ar Satversmē nostiprinātiem principiem, tiem abiem nepieciešams rast konstitucionālu pamatu, kurš autora ieskatā atsevišķos gadījumos var būt arī netiešs.
3. Satversme mainās atbilstoši laika prasībām (pielāgojas) neatkarīgi no tā, vai likumdevējs fiksē šīs izmaiņas. No Satversmes lakoniskuma izriet nepieciešamība iztulkot to dinamiski. Savukārt Satversmes pilnīguma koncepcija ļauj ielasīt ārkārtējās situācijas režīma pastāvēšanas attaisnojumu Satversmes 62. (izņēmuma stāvokļa) pantā tā pašreizējā redakcijā, ciktāl nepieciešams konstatēt, ārkārtējās situācijas jēdziena ieviešana parastās likumdošanas ceļā nav pretrunā konstitūcijas garam.